

Uroš Črnigoj

Andrej Blatnik: *Spremeni me.*

Maribor: Študentska zložba Litera (zbirka Piramida), 2008.

V ustvarjalnem opusu Andreja Blatnika imata po mojem mnenju osrednji mesti dva pojma. Prvi je *duh časa*, drugi pa *zakon želje*. Blatnik je brez dvoma eden tistih pisateljev, ki v svojih delih izražajo duha časa, o tem nazorno priča že njegov umetniški razvoj. Svojo poetiko je v teh letih zgradil na podlagi raznovrstnih vplivov, od ameriške metafikcije v romanu *Plamenice in solze* do neposrednega upodabljanja realnosti v kratkih zgodbah v zbirki *Zakon želje*, ki kažejo izrazit vpliv slovitih kratkih zgodb Raymonda Carverja. Hkrati je Blatnik pisatelj, ki kljub raznovrstnosti vplivov, in čeprav je slogovno zamenjal kar nekaj tehnik, ves čas ostaja izrazito zvest samemu sebi in temam, ki ga zanimajo. Osrednjo bi lahko opredelili kot preučevanje delovanja *zakona želje*, če si izposodimo kar zgovorni naslov njegove predzadnje knjige.

Potem ko je objavil že sedem zbirk kratke proze, je *Spremeni me* šele njegov tretji roman. Roman, ki je izšel kar 12 let po predzadnjem *Zakonu želje*, je eno najzanimivejših literarnih del, ki so lani izšla pri nas, hkrati pa je Andrej Blatnik v njem združil v večplastno celoto skoraj vse prvine in slogovne prijeme svojega dosedanjega ustvarjanja. Rezultat je enkraten. V romanu, ki je zgodba o razpadu nekega zakona in krčevitem iskanju drugačnega, alternativnega načina življenja, ki bi presegel medsebojno odtujenost, se srečamo z jedko antiutopično upodobitvijo ekstremne potrošniške družbe – tako si pisatelj predstavlja bližnjo prihodnost. Prepoznavno slovenski, a hkrati globalizirani svet med seboj skoraj popolnoma izoliranih družbenih slojev in njihovih realnosti je pravzaprav le nekoliko radikalizirana in z (za slovenske sodobne pisatelje v zadnjem času nepogrešljivo) grotesknostjo obarvana različica sveta, v katerem že živimo.

Andrej Blatnik v zgodbi o oglaševalcu Borutu, ki je zapustil družino in kariero ter se odpravil v neznano, potem ko se je postopoma zavedel

zlaganih temeljev svojega uspeha ter pokvarjenosti sveta, ki ga je s svojim delom pomagal zaznamovati, izrazito poudarja dileme pisateljeve generacije. Ta na vrhuncu svojega družbenega vpliva soustvarja svet, v katerem živimo, hkrati pa je, potem ko so se njeni mladostni ideali že zdavnaj porazgubili, že dovolj dolgo usmerjena v pristane družinskega življenja. Vendar se v romanu pod vplivom prehitrega ritma življenja in vprašljivih vrednot počasi začenjajo krhati tudi najzgodnejši izmed medosebnih odnosov. Borut in Monika sta kljub času dogajanja, ki ni današnji, zakonca, ki poosebljata vse razsežnosti življenjskega sloga te generacije. On je eden najuspešnejših oglaševalcev, ona direktorica podjetja, ki upravlja človeške vire; sta tipična pripadnika višjega srednjega sloja. Doma skušata imeti drugače urejene odnose kot v službi. Medtem ko Borut piše slogane za nekvalitetno sintetično hrano, na primer sam za drag denar kupuje biološko pridelana živila, ki jih je v njegovem času že izjemno težko dobiti.

Potem ko se zakonca dolgo nekritično predajata samo delu in otroka skladno z okoljem, v katerem živita, rasteta v značilna pripadnika potrošniške družbe – Borut tega kljub občasnim vzgojnim prizadevanjem ne more spremeniti –, se v njem nenadoma oglasi močan občutek etične odgovornosti in celo krivde, ki ga pripravi do tega, da zapusti družino, razda svoje imetje revnim in se skuša brez vsakega načrta, le s spontanimi dejanji, upreti logiki kapitalističnega sistema. Monika je ob moževem odhodu tako rekoč proti svoji volji prisiljena iskati samo sebe v novih življenjskih okoliščinah. V poglavjih romana, ki je sestavljen ciklično, saj se zadnji stavek vsakega poglavja ponovi kot začetek naslednjega, hkrati pa je konec enak začetku, se dosledno izmenjujeta njegova in njena zgodba, povezuje pa ju njuno svojevrstno monološko dopisovanje.

Rezultat njunih iskanj, ki se ob odprtem, a vendarle katarzičnem koncu izteče v zrelo, domišljeno sklepno noto romana (ne bom je izdal, da ne pokvarim bralskega užitka), so nekatera izmed najzanimivejših spoznanj, do katerih so se kdaj dokopali slovenski literarni junaki. "Svetloba na koncu romana" hkrati ponudi tehtno protiutež grotesknosti in ciničnosti potrošniške družbe, ki je prispela do skrajne razvojne stopnje. Sivino osiromašenega sveta, v katerem tako rekoč vse dolguje svoj obstoj sponzorjem, poleg sugestivnih opisov morda še najbolj ponazori poslovni predlog Borutove nekdanje sodelavke in ljubimke Maye. Njen projekt, posledica njenega razočaranja nad ljubezenskimi odnosi in nepripravljenosti na tveganje z novimi, se nanaša na to, da bi s pomočjo posebne spletne aplikacije za navezovanje zasebnih stikov spravili na tržišče producirane esence čustev, ki bi jim odvzeli povezavo z resničnimi osebami, saj so se

resnični ljudje na drugi strani izkazali za odvečen in moteč dejavnik, ki ljudi v primeru uspešno navezanega stika odvrča od nadaljnje porabe, v primeru neuspeha pa kvari popolnost produkta.

Borutovo prepričanje, da oglaševalci s svojimi sporočili dobesedno ustvarjajo svet in njegovo katastrofalno stanje, se v Blatnikovi pronicljivo dograjeni perspektivi sugestivno pokaže kot ena izmed dilem današnjega časa. Borutov poskus upora v okoliščinah, v katerih je tudi upor postal le eden izmed že nešteto krat preizkušenih konceptov tržnega komuniciranja, se v takšnem kontekstu zdi tako rekoč neutemeljen in obsojen na propad. Vendar se izkaže, da je svet monolitno siv samo na površini, medtem ko se na obrobjih že zbirajo znanilci njegove preobrazbe, očem javnosti skriti disidenti.

Monikina pot iskanja svojega avtentičnega doživljanja je manj načrtna in premočrtna od Borutove, a ni nič manj pomenljiva. Potem ko se iz maščevanja zaplete z mladeničem Vladimirjem, ki je v Slovenijo prišel iskat korenine svojega deda, nekdanjega domobranca, ki mu ne ve niti imena (to je še eno izmed protislovij, ki junakom romana kljub njihovi nerešljivosti pomenijo izhodiščne točke za edino mogoče avtentično osebno iskanje – iskanje v neznanem), se Monika počasi, a zanesljivo spet začne zavedati sveta okoli sebe, od katerega jo je odtujilo pehanje za poslovnimi uspehi.

Blatnikov slog v romanu *Spremeni me* je izbrušen in samosvoj. Njegovi stavki so z leti (tudi pod vplivom Carverjevih kratkih zgodb) sicer postali krajši in stvarnejši, vendar pripovedni način ostaja gostobeseden in prepreden s številnimi besednimi preobrati, jezikovnimi igrami in domislicami. Pripovedi dajejo samosvoj ritem miselni tokovi, zapisani v poševnem tisku. Tako so ob dogajanju hkrati navzoče perspektive protagonistov, vse tisto, kar je neizrečeno, pa poudarja in pogosto sploh omogoča razumevanje izrečenega in storjenega. Takšen pristop seveda meri tudi na iskalsko naravo junakov zgodbe. Medtem ko delujejo, v mislih nenehno, pogosto tudi mrzlično, iščejo razlage, odgovore ali možnosti reakcij na situacije. Te so nepregledne in negotove – posledica krize sveta, v katerem se zgodba dogaja.

Naj se v slogu izrazito ciklične zgradbe romana tudi jaz ob koncu recenzije vrnem na njeno izhodišče. Tematsko obzorje v pisateljevanju Andreja Blatnika najbolje ponazarja sintagma *zakon želje*. Roman *Spremeni me* v skladu s tem opisuje podobo sveta, ki ga je popolnoma iztirila hiperprodukcija umetno proizvedenih želja, hkrati pa junake zaznamuje iskanje njihovih avtentičnih želja. Poleg tega Andrej Blatnik zreleje kot v dosedanjih delih prikaže upanja in prizadevanja junakov, da bi kljub protislovnosti

svojih želja ohranili ravnotežje, ki bi jim omogočilo obraniti svojo identiteto in intimni svet. Problem je protisloven: kako ohraniti dom, ki so si ga oblikovali po svojih željah, pred kaotičnim navalom vedno novih in vse bolj zmedenih želja, kakršne iz dneva v dan poraja sodobni tempo življenja? Junake našega časa izrazito zaznamujejo načini, na katere se s to dilemo spopadajo, ko tipajo za rešitvijo. V tem smislu je *Spremeni me* mojstrsko izpisan, netipičen, a značilen roman današnjega časa.